

K ZAHÁJENÍ UNITÁŘSKÉ AKADEMIE

Michal Kohout

Ještě za dob svých vysokoškolských studií, koncem 80. let, jsem se jednoho léta ocitl v Londýně. Uvažoval jsem o možnosti nevrátit se zpět do komunistického Československa a součástí tohoto přemítání byla i snaha zjistit co nejvíce o rozličných studijních podporách. Ve veřejné knihovně – internet tenkrát ještě nebyl – jsem procházel seznamy vypsaných univerzitních stipendií a přitom jsem si povšiml, že poměrně velká část z těchto podpor má nějaký vztah k židovství. Jednalo se buď o možnost podpory pro chudší studenty z židovských rodin nebo přímo o studium židovské tematiky a judaismu, či naopak o podporu nadaných osob bez omezení etnika či vyznání, kde k židovství odkazoval jenom název nadace a charakteristika donátora. Večer jsem se o tom zmínil své domácí, která situaci komentovala slovy: „Co chceš? Židé věří na vzdělání.“ Ta odpověď mě zaujala – koneckonců svědčí o tom fakt, že si ji dodnes, po bezmála třiceti letech stále pamatuji – a to hned z několika důvodů.

Jednak mi přišla prostě vtipná a pohotová jako replika z filmového scénáře. Současně mi citelně zaimponovalo, že někdo „věří na vzdělání“. To je hodnota, která se i u nás doma – ostatně jako v mnoha českých středostavovských rodinách – velmi ctí. Zaujalo mě však i ono spojení slov víra a vzdělání. Sám jsem oba pojmy do té doby vnímal v duchu tehdejšího společenského naladění, které bylo nicméně v souladu s tradicí evropské osvícenské skepse, jako víceméně protikladné.

Teprve později a postupně – především v souvislosti se zkušeností s tvůrčí prací architekta – jsem si začal uvědomovat, že rozum a víra nejsou protiklady, ale mnohem spíše se jedná o jakési paralelní, doplňkové módy lidské mysli. Rozumová aktivita je analytická, je to určité neutrální vyložení všech okolností problému či situace ve srovnatelném tvaru: housek na pultu či Šimkem a Grossmannem zpopularizovaných králičích bobků na hnoji dle nějakého apriorního kritéria (například velikosti). Jedná se o nesmírně užitečnou zpětnovazební aktivitu. Co však lidé často nepostřehnou, je fakt, že rozum (ona analytická mysl) sám o osobě nedává věcem žádné hodnotící znaménko. To přichází jaksi se zpožděním, a i když mu ono rozumové „vyložení karet na stůl“ výrazně pomáhá, nedá se vždy a úplně vynutit. Jde vlastně o určitý druh víry, postoje či naladění. Teprve tato víra potom dává člověku schopnost postavit se ke světu, orientovat se v něm, „chopit se ho“ a konat v něm. Obě složky bývají v lidské mysli běžně v určité zdravé rovnováze, která nám umožňuje se ve světě pohybovat a jednat, ale současně nám dává i schopnost o vlastních činech zdravě pochybovat a prověřovat je. Současně jejich rychlé střídání občas brání postřehnout, v jakém modu mysl zrovna pracuje, takže lidem v běžném provozu splývají. Nicméně je-li v mysli příliš rozumové složky, může dojít až k určité paralýze – mysl přichází se stále novými a novými srovnávacími kritérii a odlišnými volbami: je zahlcena, není schopna se zklidnit, soustředit a rozhodnout. V naší učitelské práci říkáme takovému stavu „strach z nalezení řešení“. Často jím trpí lidé nadaní, zodpovědní a ambiciózní, ale k sobě kritičtí, kterým se stává, že míra jejich vlastních očekávání výrazně překračuje vlastní schopnosti. Jindy bývá naopak příčinou nízké sebevědomí. Tomu je totiž prakticky každá laťka příliš vysoká. Jiní lidé trpí naopak druhým extrémem – neotřesitelnou vírou ve správnost vlastního konání, eventuálně nízkou nastaveným intelektuálním standardem bez výrazné potřeby svá kritéria s něčím porovnat. Takoví lidé se naopak umí rozhodnout a na svém rozhodnutí neotřesitelně trvat, ale „rozumná“ jsou jejich rozhodnutí spíše náhodou než zpravidla.

Z obou výše zmíněných naladění mysli, bych dokonce řekl, že obvyklejším je ten druhý. Ono rozumové přezkoumávání a srovnávání mívá totiž za následek nepříjemné pocity související se změnou vlastního postoje. Mám-li cokoli autenticky posuzovat, musím se otevřít možnosti, že věci jsou jinak, než jsem si až dosud – třeba v dobré víře – myslel. Taková změna je obvykle spojená s bolestivými pocity způsobenými ztrátou předchozího přesvědčení. Myslet tedy v jistém smyslu skutečně bolí, v tom se lidová moudrost neplete!

Podíváme-li se blíže na tento pocit ztráty jistoty, vidíme, že se často podobá ztrátě pevné půdy pod nohama, jakémusi myšlenkovému volnému pádu. Jako by se mysl odpoutala od kotvy vlastních názorů a přešla do letu navozujícího pocit závratě. Zajímavé ovšem je, že tento pocit nemusí nutně být jenom nepříjemný. Lze mu i přivyknout, tak jako si kupříkladu parašutista zvyká na skutečný pád.

A stejně jako parašutisté nakonec nacházejí v pocitu pádu i určitou zálibu, dá se nalézt zalíbení i v takové myšlenkové otevřenosti. Je to pocit příjemného vzrušení vznikající neustálým vyvažováním (sebe)vědomí vlastního okamžitého postoje a jeho přiměřeného zpochybňování prostřednictvím kritického rozumového zkoumání. Jako když dítě po mnoha nezdarech nalezne správnou rovnováhu: jeho pády se stanou plynule zadržovanými a přejdou v chůzi.

Podobným intelektuálním dobrodružstvím zadržovaného pádu procházejí ovšem nejenom lidé, ale rovněž celá společenství nebo instituce. Zpochybňování vlastních principů i kořenů vede v otevřeném prostředí paradoxně k jejich kultivaci a upevňování. Dnes, v den kdy zahajujeme činnost naší instituce, přeji Unitarii, aby v Unitářské akademii nalezla prostředek, který ji bude neustálým zpochybňováním dávat do pohybu, oživovat a upevňovat. Zároveň přeji všem dnešním i budoucím účastníkům akademie, aby v ní našli kromě jiného i mnoho osobní intelektuální zábavy a myšlenkového rozletu.

V Českém Krumlově, 30. 3. 2017